איך נעם צו זײערע ערטער אין אויטאָ און א גרויסע „שטאַרקע", אונטערװעלטניקעס
מיט גאַנצע בערד, אונטער־געהעצטע פון אינטז. מאַרקוס און רײכמאַן האָט אונדז
פון אויטאָ אַראָפּגעװאָרפן. דערפאַר האָט זײ אָבער דער דײטש אויך אָפּגעטאָן און
איז מיט א לײדיקער אויטאָ אַװעקגעפאָרן... קײנער ניט... איצט איז גוט...

פאַרביטערטע, פאַרצװײפלטע זײַנען מיר געבליבן אפן הויף פון רודניצקער
6 מיט אונדזערע זאכן. מײן מאַמען האָב איך געגעבן אין האַנט א קלײנעם טשעמאָ־
דאַנטשיקל אין װעלכן עס זײַנען געלעגן א פּאָר פאַרשריבענע העפטן מיט מײנעם
א געטאָ־טאָגבוך. דאָ האָב איך זיך צום לעצטן מאָל מיט אבראַם זײדשנורן און
דעם יידישן דיכטער   מײן גוטן פרײנט. בײדע האָבן מיר געזאָגט, אַז זײ
גײען זיך באַהאַלטן אין א מאַלינע. זײ פאָרן ניט... דערװײל האָט דער אוילאָם
גענומען גײן צום טויער... יעדער פאַרטיע מענטשן, װאָס זײַנען אַרויס האָט מען
גלײך אַרומגערינגלט מיט מיליטער און אַװעקגעפירט צום באַנ. ס'איז געװען
א צװײטער יציאת מצרים. מען איז געגאַנגען גאַנצע פאַמיליעס מענער, פרויען,
קינדער, אַלטע יונגע, מיט פעק, מיט זעק, אַלץ אפּ זיך געשלעפּט, װיפל מען האָט
געקענט. פּאָליצײ האָט נאָך אַלץ ביסלעכװײז געאַכטעט, א פּאָר פּאָליציאַנטן זײַנען
זיך צעלאָפן אין „קײליס" און ה.ק.פּ. אַלײן אָדער מיט זײערע נאָענטע. אַזוי איז
מען דעם גאַנצן דאָנערשטיקן טאָג דעם 23־טן סעפּטעמבער 1943 יאָר געגאַנגען
פון געטאָ צוריק, געגאַנגענװער גלײך צום טויט און װער נאָך אפּ א קורצער צײט
צום לעבן. אַלע ...ינע פרונ, אַרויסצוזײטן זיך אין ה.ק.פּ. האָבן זיך ניט אײנגע־
געבן. מיר זײַנען דעמאָ גאַנצן טאָג אָפּגעװען אפן הויף פון רודניצקער 6.
דאָ איז מיר שוין געשען מײן ערשטער און גרעסטער אומגליק. װי פון די הענט
איז ניט באַשערן די מאַמע. װו זי איז אַהינגעקומען, װו זי איז פאַרפאַלן געװאָרן
װײס איך ביז הײנטיקן טאָג ניט. איך רעכן, אַז מען האָט איר געטײט, אַלס אַן
עלטערן מענטשן א כאַפּ געטאָן פון ~~[illegible]~~ גאַס, װו זי איז מיטגעטאָן אפּ א װײלע
אַרויס, און אַרײנגעשטעלט אין א פאַרטיע און אַװעקגעפירט. די עס זאָל ניט זײַן,
איז מײן מאַמע, װעלכע איך האָב אויסגעהיט די גאַנצע צײט פון דער דײטשער
אָקופּאַציע, פון אַלע כאַפּעניש פון אַלע שטיקעס, ניט געװאָרן. יאָ, מאַמע, ניטאָ
און שוין, פאַרלאָרן דעם טרײסט, װאָס איבערגעבליבענע מענטשן אין דער װעלט.
מיט מײן ברודער און קינדער האָבן מיר זיך נאָר איבערגעקוקט. די אויגן.
פאַר יעדערן איז דאָס האַרץ געװען פאַרבלוטיקט. יעדער האָט פאַרטראַכטן דעם
אומגליק. יעדער האָט פאַרשטאַנען און געפילט, אַלס די מאַמע, װי אַן אַלטע
מענטש, האָט שוין געענדיקט הײנטיקן טאָג, איבער 120 יאָר. ניטאָ די...

ליגן די פעקלעך אויס זגראבנע, מאכן זיך באקוועם, מיט איין ווארט, ווער איז אונדזער
לייכן
גלייכן, וועמען איז נאך אזוי גוט ווי אונדז... מיר קוקן זיך ארום אין וואגאן
ווער זיינען דאס די מיטרייזנדע, ווער זיינען דאס די 71 מאן, וואס דער גורל האט
אונדז צונויפגעפירט אין דער עת-צרה... עס זיצט לעבן מיר דער אלטער פאליאקי מיט
זיין זון דעם סערזשאנט פון דער ווילנער געטא-פאליציי מיט זיין פלימעניק.

זיי האבן מיט זיך אויפן ליעק און רוקזעק, אז זיי פארנעמען א גאנצע וואנט
פון וואגאן, זיי האבן די זעק אויסגעלייגט אפ דער ערד און ווי עס שיינט מיר,
וועלן זיי צונויף קומען, עס וועט זיין אפ וואס צו שלאפן... ווייטער זיצט לעבן מיר
דער פובאלטער גורוויטש, דער געוועזענער בריגאדיר פון פאנימעטס-פארק אין
ווילנע-ווארגן, א העלדישער מאן, וועלכער איז מיט א סך פריער, פארן ליקווידירן
די געטא, געבראכט געווארן פון געבאראק, וו ער איז געזעסן אלס ארעסטירטער,
מיט נאך עטלעכע מאן פון דער אונטערוועלט, פאר שמוגלען... 71 מאן, עס שאפן
זיך גלייך גרופקעס, מען זאמט זיך צונויף. מען נעמט זיך שוין, מען לאכט,
אבער ווי צו אזא געלעכטער, אבער דאך איז די שטימונג א הייטערע, א מונטערע,
דעם צאר פון די איבערגעלאזענע פרויען און קינדער פארגעסט יעדער פאר זיך
און אין זיך. דורך די פענצטער זעען מיר ווי עס ענדיקט זיך דאס לאנד. אין
די וואגאנעס, ...ט דאס, אז מיר פארן ואלד. יא, אבער דא דערמאנט מען זיך, אז
מען איז הונגעריק, די געשעענישן פון די עטלעכע און דרייסיק שעה, זיינען געווען
זעלכע, אז מען האט פארגעסן אינגאנצן אן עסן. פאר דער גאנצער צייט האבן
מיר קיינמאל ניט געהאט אין מויל. מען האט דערפילט, אז מען איז הונגעריק.
הונגעריק, אבער וואס עסט מען? ... ביידן ניטא מיט זיך. אין טומל אין שרעק
פון די אלע איבערלעבענישן האט מען אינגאנצן פארגעסן אן עסן. איצטער, אז
מען האט זיך עטוואס בארויקט, האט מען דערפילט הונגער, אבער וו נעמט מען עסן
און וואס וועט זיין אין וועג. דער וואגאן איז געשלאסן, די פענצטער פארקראטעוועט
אבער וואס צו קויפן איז ניטא און ניטא אפילו ווי צו קויפן. וועלן זיי געבן
...ג אבער וועג זאגט איז אנטשטאנען א נייע פראגע, אין דעם מאמענט זייער א
צו נייטיק, ווייל זייער פיל פון אונדז האבן מיט זיך גארניט געהאט. מיטאמאל דערהערן
מיר אונדז: עס עפענען זיך די טירן וואגאן-טירן. צום מיר ניט צו א דייטש מיט א
פוטס זיך דאן, וועלכע זאגן זאגן, אז א פינף געזונטע מענטשן זאלן ארויסגיין קעדיי
נעמען פראדוקטן. אונדזער פרייד ניט צו באשרייבן. ניט נאר, וואס מען
...ד ניט אפ פאנאר, נאר מען גיט אונדז אפילו פראדוקטן, עסנווארג. וואס
... מאכעכס צייטן. עס דויערט ניט לאנג, ווי די ארויסגעגאנגענע בעהרע

Lapo Nr. 27 vertimas

... tvarkingai sudeda ryšulius, patogiai įsitąiso, žodžiu, kas gali lygintis su mumis, kam dar taip gera, kaip mums ... Apsidairome vagone, kas gi yra /mūsų/ pakeleiviai, kas yra tie 7I žmogus, kuriuos likimas bėdos metu subūrė? ... Štai šalia manęs sėdi senis Oleiskis su savo sūnumi - Vilniaus geto policijos seržantu - ir jo sūnėnas. Jie turi tiek ryšulių ir kuprinių, kad užima visą vagono sieną. Ryšulius jie sudėjo ant grindų ir, kaip man atrodė, jie bus jiems naudingi, bus ant ko miegoti. Toliau prie manęs sėdi buhalteris Gurvičius, buvęs sanitarijos parko brigadininkas, labai drąsus žmogus, kurį vieną dieną prieš likviduojant getą, atvežė iš gestapo, kur jis sėdėjo kartu su keliais kitais padugnių /žmonėmis/ už gabenimą į getą /produktų/.. 7I žmogus. Susidaro grupelės, prisiderina /vienas prie kito/. jau manoma šposauti, juokaujama, nors ir kartūs tie juokai, tačiau vis dėlto nuotaikos pragiedrėja, palinksmėja, kiekvienas savyje slopina širdgėlą dėl pasilikusių moterų ir vaikų. Pro langus matome, kad baigiama krauti /žmones/ į vagonus, vadinasi, netrukus važiuosime. Bet čia prisimmename, kai esame alkani, šių virš trisdešimt valandų įvykiai buvo tokie, kad visai užmiršome apie valgį. Per visą tą laiką beveik nieko neturėjome burnoje. Pajutome, kad esame alkani. Alkani, bet kas valgyti? Nė kasnelio neturime su savimi. Per triukšmą ir baimę dėl visų išgyvenimų buvo visai užmiršta apie valgymą. Dabar, kai truputį nusiraminta, pajutome alkį, tačiau kur imti ko pavalgyti ir kas bus kelyje. Vagonas uždarytas, langai apkalti grotomis. Nėra /galimybės/ ko pirkti ir kaip pirkti. Ar duos jie ko valgyti kelionės metu - toks iškilo klausimas, tuo momentu labai rimtas, nes daug kas iš mūsų nieko neturėjo su savim. ~~/ pasiėmę/~~. Staiga išgirdome, kad atsidarė sunkios vagono durys, prie durų prieina vokietis ir pora žydų, kurie sako, kad penki stipresni vyrai išeitų produktų pasiimti. Sunku aprašyti mūsų džiaugsmą. Mūsų ne tik kad neveža į Panerius, bet net duoda produktų, maisto. Kas čia dedasi, mesijo laikai. Netrukus, išėjus kampanijai....

Iš žydų kalbos išvertė

LTSR CVA vyr. mokslinis bendradarbis M.Joffé

2

Lapo Nr. I8 vertimas

... aš užimu jų vietas automašinoje, ir grupė "stiprių" padugnininkų su Gensu priešakyje, inž. Markuso ir Raibmano sukurstyti, išmėtė mus iš sunkvežimio. Užtat ir vokietis iškrėtė jiems šposą ir nuvažiavo tusčia mašina /vairuodamas/... Niekas /nenuvažiavo/... Dabar gerai...

Liūdnai nusiteikę, ~~pasilikome~~ nusiminę Rudnikų g-vėj kieme su savo mantą. Savo motinai įdaviau laikyti mažą čemodanėlį, kuriame buvo 2 prirašyti sąsiuviniai - mano dienoraštis /apie gyvenimą/ gete. Čia aš paskutinį kartą mačiau Abramą Zaidšnurą ir mano gerą draugą, žydų poetą Suckeverį. Abu man pasakė, kad eina pasislėpti Malinoje (slaptavietė). Jie nevažiuoja... Tuo tarpu minia pradėjo judėti vartų link... Kiekvieną išėjusį /pro vartus/ žmonių būrį tuojau apsupa kareiviai ir veda į stotį. Tai buvo /lyg/ antrasis išėjimas iš Egipto. Ėjo ištisomis šeimomis - vyrai, žmonos, vaikai, seni ir jauni, su ryšuliais, maišais, visa, ką pajėgė, vilkdami ant savęs. /Geto/ policija dar vis šį tą veikė, o daug /geto/ policininkų patys ar su savo artimaisiais leidosi slapstytis "Kailyje" /kailių dirbtuvė gete/ ir H.K.P. X
Šitaip visą ketvirtadienį 1943 metų rugsėjo 23 žygiavo atgal iš geto, vyko kas tiesiai miriop, o kas dar trumpalaikiam gyvenimui. Visi mano mėginimai ištrūkti į H.K.P. nepavyko. Visą dieną išbuvome Rudnikų g. 6 kieme. Čia mane ištiko pirmioji ir didžiausioji nelaimė: lyg "iš rankų" dingo mano motina: kur ji dingusi, kur prapuolusi, nežinau lig šiai dienai. Manau, kad ją tiesiog kaip seną žmogų sugriebė,kai ji, tur būt, trumpam laikui išėjo /pro vartus/ į gatvę ir kažkur nuvedė su kuriuo nors žmonių būriu. Kaip tai atsitiko, bet mano mamą, kurią išsaugojau per visą vokiečių okupaciją nuo visokių grobimų ir visų valymų, prapuolė. Taip, mamos nėr ir baigta. Netekau ištikimiausio, labiausiai atsidavusio žmogaus pasaulyje. Su savo žmona ir vaikais tegalėjau tik persimesti žvilgsniais. Kiekvieno širdis plyšo kraujuodama, kiekvienas suprato /ištikusią/ nelaimę , kiekvienas suprato ir jautė, kad mama kaip senas žmogus jau pabaigė šiandien savo gyvenimą. Nėra mamos, nėra...

X H.K.P. - Heeres Kraftpark - kariniai garažai.

Iš žydų kalbos vertė

LTSR CVA vyr. mokslinis bendradarbis M.Joffe

R-1390. 1. 84